

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ І КУРСУ НЕМОВНОГО ВНЗ СТАНДАРТІВ ПОВСЯКДЕННОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ АМЕРИКАНЦІВ

О. П. Демиденко

*старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

Стаття присвячена проблемі навчання студентів немовних ВНЗ стандартів повсякденної комунікативної поведінки американців під час навчання англійської мови. Розглядаються результати експериментальної перевірки ефективності розробленої методики.

Ключові слова: стандарти повсякденної комунікативної поведінки, експеримент, студенти немовних ВНЗ.

Стандарти комунікативної поведінки (СКП) є важливим компонентом соціокультурної компетенції, формування якої є абсолютно необхідною для успішного розвитку іншомовної комунікативної компетенції (ІКК) тих, хто навчається. Оскільки розрізняють мову побутової сфери і мову професійного спілкування, відповідним чином можливо розмежувати стандарти повсякденної комунікативної поведінки (СПКП) та стандарти ділової комунікативної поведінки, причому перші є основою для формування останніх. Саме тому навчання СПКП повинно передувати навчання стандартів ділової комунікативної поведінки.

Хоча СПКП є невід'ємною складовою англійської соціокультурної компетенції, формування якої передбачається програмою навчання англійської мови професійного спрямування, їм слід приділяти окрему увагу в процесі навчання англійської мови студентів немовних ВНЗ. Це є необхідним, оскільки незнання правил поведінки в іншомовному соціумі може спричинити труднощі в комунікації та досягненні порозуміння з його представниками. СПКП доцільно включати до процесу навчання англійської мови студентів немовних ВНЗ саме на I курсі, оскільки це є передумовою ефективного розвитку у студентів іншомовної професійної комунікативної компетенції та успішного оволодіння стандартами ділової комунікативної поведінки в межах вивчення англійської мови професійного спрямування на подальших етапах навчання у ВНЗ.

СПКП можуть бути вербальними і невербальними (причому вербальні СПКП можуть містити невербальний компонент і навпаки), що слід обов'язково враховувати в процесі навчання. За допомогою спеціально розроблених вправ у тих, хто навчається, можливо сформулювати розуміння і вміння використання

вербальних і невербальних СПКП, характерних для представників іншомовної культурної спільноти. При цьому слід приділяти особливу увагу формуванню невербальних СПКП, які використовуються на підсвідомому рівні відповідно до норм поведінки у рідному середовищі, і для ефективного використання яких необхідно розуміння основних відмінностей використання таких СПКП у процесі комунікації іноземною і різною мовами.

Загальною метою навчання СПКП є вивчення стилю життя представників іншомовної культурної середовища, вироблення в них розуміння та етнотолерантного ставлення до відмінностей в реаліях різних культурних спільнот, психологічної відкритості до сприйняття нових звичаїв, інформації та поглядів, що можуть суперечити їхнім власним поглядам. Таким чином реалізується можливість виховання студентів як полікультурних особистостей, що здатні ефективно проводити міжкультурну комунікацію і швидко адаптуються до умов іншомовного культурного середовища.

Відповідно до поставленої мети, конкретні цілі навчання СПКП є такими: виховання у студентів толерантного ставлення до особливостей світогляду представників іншої культури; навчання студентів уникненню «комунікативних пасток» і зведенню до мінімуму симптомів «культурного шоку» в майбутньому; усунення можливих помилок при спілкуванні з представниками іншої культури, визначення способів виходу з культурно-конфліктних ситуацій; виховання у студентів здатності розпізнавати й адекватно реагувати на невербальні культурно обумовлені складові комунікації.

На основі сформульованих мети і цілей навчання СПКП нами були висунуті такі принципи оволодіння студентами цими стандартами на заняттях з англійської мови: *принцип*

інтегрованого навчання СКПП і чотирьох видів мовленнєвої діяльності в процесі формування соціокультурної компетенції на заняттях з англійської мови, принцип автентичності, принцип подолання міжкультурних комунікативних бар'єрів, принцип інтерактивності. У процесі дослідження і при розробці відповідної методики навчання ми спиралися на загальнодидактичні принципи – наочності та посильності, загальнометодичні принципи навчання англійської мови – принцип автономії навчальної діяльності, мотивації навчальної діяльності студентів.

Проведена нами експериментальна перевірка ефективності розробленої методики навчання студентів I курсу немовних спеціальностей СКПП у США, як і будь-яке методичне експериментальне дослідження, складалася з таких етапів, визначених М. В. Ляховицьким: 1) організація експерименту, 2) проведення експерименту, 3) констатація та інтерпретація отриманих даних [2, 47-48; 3].

Було сформульовано таку основну гіпотезу експерименту: навчання стандартів повсякденної комунікативної поведінки за запропонованою методикою забезпечить їх ефективне засвоєння. Ефективним засвоєнням вважався такий рівень розуміння та володіння СКПП у США, який відповідає мінімальному коефіцієнту навченості за В.П. Беспалько (0,7) або перевищує його. При цьому рівень сформованості у студентів ІКК з загальнонавчальної англійської мови не тільки не знизиться, але й суттєво підвищиться.

Основна мета експерименту полягала у перевірці ефективності розробленої в ході дослідження методики навчання СКПП. Супутньою метою було обрано визначення оптимальної моделі організації навчального процесу засвоєння СКПП в США в контексті навчання англійської мови на I курсі студентів немовних спеціальностей. На основі визначеної мети експериментального навчання було обрано природний вертикально-горизонтальний експеримент. Його *вертикальний* характер забезпечив можливість визначення загальної ефективності розробленої методики навчання студентів I курсу немовного ВНЗ СКПП американців, тобто порівняння рівня сформованості в учасників експерименту розуміння та вмінь використання СКПП до експериментального навчання та після нього. *Горизонтальний* характер експерименту виявлявся таким чином. *Варіативним* складником було визначення доцільності виокремлення навчання СКПП в процесі навчання англійської мови та оптимальної моделі організації навчального процесу СКПП у США, що проводилось у двох варіантах: 1) студенти навчаються протягом I семестру I курсу виключно за розробленими навча-

льними матеріалами, 2) студенти навчаються за стандартною програмою з англійської мови, але протягом року 2 години на тиждень навчають СКПП за запропонованою методикою.

Безпосередньо в експериментальному дослідженні взяли участь 64 студенти факультету менеджменту і маркетингу Національного технічного університету України «Київський Політехнічний Інститут» (I рік навчання), які погодилися взяти участь у експерименті. Експериментальне навчання (ЕН) проводилося в природних умовах з протягом 2006-2007 навчального року.

Організація і проведення експерименту передбачали виконання таких завдань:

1) розробити критерії та шкали оцінювання рівня сформованості вмінь використання вербальних і невербальних СКПП під час комунікації;

2) розробити матеріали, що відповідали б поставленій меті експериментального навчання;

3) провести передекспериментальне тестування учасників експериментального навчання, експериментальне навчання на основі розроблених навчальних матеріалів, а також післяекспериментальне тестування учасників експериментального навчання;

4) проаналізувати та інтерпретувати результати проведеного експерименту.

Основним об'єктом навчання стали вміння розуміння і використання вербальних і невербальних СКПП у США студентами I курсу немовного ВНЗ в ситуаціях міжкультурної комунікації.

Розглянемо поетапну реалізацію поставлених завдань в процесі проведення експериментальної частини дослідження.

Незважаючи на численність сучасних досліджень з методики навчання іноземних мов, присвячених питанню формування соціокультурної компетенції на заняттях з ІМ, питання адекватного оцінювання рівня сформованості саме соціокультурних умінь залишається до цього часу відкритим і недостатньо розробленим. Саме тому оцінити загальний рівень сформованості виключно соціокультурної компетенції, зокрема вмінь використання СКПП як її складової, в різних видах мовленнєвої діяльності виявляється складним завданням. Для його вирішення ми й проводили передекспериментальну і післяекспериментальну перевірку експерименту в два етапи, тобто окремо визначали рівень сформованості суто мовленнєвих вмінь в різних видах мовленнєвої діяльності, а окремо, за спеціально розробленими критеріями, визначали рівень сформованості вмінь використання СКПП.

Розробленою методикою не передбачається розвиток суто мовленнєвих вмінь (ауді-

ювання, говоріння, читання і письма). Але ми перевіряли рівень сформованості ІКК студентів до та після навчання за запропонованою методикою, що здійснювалося з метою визначення оптимального варіанту моделі організації навчального процесу з англійської мови та підтвердження ефективності розробленої методики не лише для навчання СПКП у США, але й супутнього розвитку мовленнєвих умінь, принаймні протягом I семестру I курсу та створення оптимального підґрунтя для вивчення англійської мови професійного спрямування майбутніх менеджерів і маркетологів та студентів інших немовних спеціальностей.

Для перевірки рівня володіння студентами I курсу всіма видами мовленнєвої діяльності ми використовували матеріали тесту «PET» [6] (розрахованого для рівня B1, що відповідає прогнозованому рівню сформованості ІКК студентів, які вступили на I курс ВНЗ).

Критерії оцінювання рівня сформованості СПКП були визначені нами на основі сучасних досліджень у сфері міжкультурної комунікації та методики навчання іноземних мов. Якщо підсумувати та узагальнити чинники, що впливають на формування та розвиток вмінь адекватного використання СПКП у конкретних ситуаціях комунікації, можливо зробити висновок, що до таких чинників, крім, звичайно, знання мови, належать: розуміння комунікантами причин розбіжностей менталітету представників рідного та іншомовного соціуму; сформованість у комунікантів вмінь логічного структурування отриманої інформації та проведення порівняльного аналізу для об'єктивного визначення подібностей та розбіжностей СПКП представників різних соціумів; здатність до толерантного сприйняття відмінностей у СПКП представників різних соціумів; усвідомлення власного вибору та вибору співбесідником стратегії поведінки у кожній комунікативній ситуації, здатність до уникнення культурних або особистих інтересів шляхом вибору відповідних вербальних та невербальних засобів вираження стратегій комунікативної поведінки; підсвідоме використання адекватних вербальних та невербальних складових комунікації (автоматизація сформованих умінь).

Для перевірки ефективності оволодіння студентами I курсу – майбутніми менеджерами і маркетологами – СПКП у США нами були визначені такі критерії: *розуміння причин і наслідків СПКП у конкретній комунікативній ситуації; логічності висловлювання і визначення результатів порівняльного аналізу; адекватності використання вербальних складових СПКП у говорінні і письмі; адекватності використання невербальних складових СПКП у говорінні; рівень автоматизації використання вербальних складових СПКП;*

рівень автоматизації використання невербальних складових СПКП; рівень логічного структурування і підсумування інформації; розуміння імпліцитної соціокультурної інформації висловлювання в аудіюванні і читанні.

Оскільки всі 8 критеріїв вважалися однаково вагомими для забезпечення успішності комунікативного акту в ситуаціях реального спілкування з представниками американського соціуму, а за максимальну відповідність дій вимогам за кожним критерієм студент міг отримати по 10 балів, в сукупності це становило максимальну кількість за всіма показниками – 80 балів. Ця кількість балів була прийнята як така, що дорівнює найвищому коефіцієнту навченості за В.П.Беспалько – 1,0 [1] або 100 % виконанню тесту.

З огляду на специфіку дослідження, рівень автоматизації використання вербальних і, особливо, невербальних складових СПКП можливо було проаналізувати лише за допомогою спостереження й аналізу поведінки учасників експерименту в модельованих ними комунікативних ситуаціях. Крім цього, також проводилося письмове тестування, що забезпечувало об'єктивність, надійність і підтвердження отриманих результатів щодо рівня сформованості вмінь використання СПКП у кожного окремого студента. Оскільки визначені критерії оцінювання неможливо було перевірити за допомогою однотипних завдань, матеріали передекспериментальних і післяекспериментальних зрізів розроблялися таким чином, щоб за допомогою одного завдання перевіряти рівень сформованості вмінь використання СПКП за одним/двома критеріями.

Як вже зазначалося, передекспериментальний зріз проводився в два етапи. Оскільки, однією з цілей експерименту було визначення ефективності розробленої методики для опосередкованого оволодіння загальнонавчальною англійською мовою, ми перевіряли рівень володіння студентами загальнонавчальною англійською мовою за допомогою матеріалів тесту PET, розрахованого для рівня B1. Слід зауважити, що при проведенні цього тесту ми не мали на меті надання студентам сертифікатів з володіння загальнонавчальною англійською мовою і не зверталися до офіційно акредитованих центрів тестування Cambridge ESOL, але повністю дотримувалися рекомендацій і структури тесту [6]. Це дало можливість забезпечити об'єктивність визначення рівня сформованості ІКК студентів до та після проведення як експерименту експериментального навчання.

Оскільки, з огляду на специфіку нашого дослідження, при проведенні PET нас перш за все цікавив рівень володіння студентами загальнонавчальною англійською мовою до і після

проведення експерименту, під час аналізу результатів проведеного тесту ми враховували загальну кількість балів, отриманих кожним із студентів в процесі виконання РЕТ, а не кількість балів і рівень сформованості кожного з видів мовленнєвої діяльності (хоча для визначення сумарної загальної кількості балів, звичайно, аналізувалися оцінки, отримані студентами за виконання кожної складової частини тесту). У якості матеріалів РЕТ використовувалися опубліковані зразки тесту [5].

Матеріали, призначені для проведення *передекспериментальних та післяекспериментальних перевірок рівня сформованості розуміння та вмінь використання СПКП* протягом ЕН, розроблялися відповідно до критеріїв, визначених нами в ході дослідження.

Середній рівень підготовки студентів з загальнонавчаної англійської мови був приблизно однаковим. Виходячи з цього, розподіл на експериментальні групи здійснювався у випадковому порядку, але так, щоб в експериментальних групах були студенти тих спеціальностей, які у ВНЗ мають дещо різну кількість годин на вивчення англійської мови. Таким чином було визначено 6 експериментальних груп.

Оскільки під час ЕН ми перевіряли ефективність двох моделей впровадження розробленої методики до навчального процесу, у першій, третій та п'ятій експериментальних групах (ЕГ-1, ЕГ-3 та ЕГ-5) було використано перший варіант моделі організації навчального процесу: протягом I семестру студенти цих груп навчалися виключно за навчальними матеріалами, розробленими автором без використання інших навчальних матеріалів.

Студенти другої, четвертої та шостої експериментальних груп (ЕГ-2, ЕГ-4, ЕГ-6) навчалися за другим варіантом моделі організації навчального процесу, тобто вони вивчали СПКП за запропонованою методикою протягом 2 годин на тиждень, а решта годин відводилася на вивчення загальнонавчаної англійської мови за загальноприйнятими навчальними матеріалами (у нашому випадку — "Market Leader"). Післяекспериментальна перевірка з загальнонавчаної англійської мови проводилася наприкінці року, тобто після виконання навантаження у повному обсязі.

Слід зауважити, що під час післяекспериментальної перевірки ми, враховували факт різної кількості годин, передбачених для вивчення англійської мови студентами різних груп. Звичайно, ми допускали, що студенти груп ЕГ-3, ЕГ-5, ЕГ-4, ЕГ-6 досягнуть більших успіхів у вивченні загальнонавчаної англійської мови, ніж студенти груп ЕГ-1 та ЕГ-2, власне внаслідок значно більшої кількості годин, передбачених для студентів цих груп навча-

льним планом. Але по-перше, ми перевіряли можливість впровадження двох моделей навчання СПКП в процесі вивчення загальнонавчаної англійської мови незалежно від кількості годин, передбачених навчальним планом. По-друге, порівняння вихідного та кінцевого рівня володіння загальнонавчаною англійською мовою студентами експериментальних груп проводилось для студентів груп кожного напрямку, оскільки нас цікавив той факт, що вивчення СПКП не впливає на загальну результативність навчання англійської мови.

Середні показники рівня сформованості знань про СПКП та вмінь їх використання, а також рівня сформованості англомовної комунікативної компетенції за результатами передта післяекспериментальних зрізів експерименту представлені у таблиці 1.

В ході експерименту було підтверджено ефективність розробленої методики. Усі студенти експериментальних груп не лише досягли, а й суттєво перевищили рівень навченості за В.П. Беспальком (в середньому 0,85). З шести експериментальних груп половина (ЕГ-1, ЕГ-3, ЕГ-5) вивчали СПКП за першим варіантом моделі, а інші (ЕГ-2, ЕГ-4, ЕГ-6) — за другим варіантом моделі. Найвищі показники рівня сформованості вмінь використання СПКП після проведення ЕН спостерігалися в групах ЕГ-1, ЕГ-3 та ЕГ-5 (середній коефіцієнт навченості для цих груп становив 0,89, 0,85 та 0,88 відповідно). Групи ЕГ-2, ЕГ-4, ЕГ-6 мали дещо нижчий, але при цьому достатній рівень сформованості вмінь використання СПКП (середній коефіцієнт навченості становив 0,84, 0,81 та 0,83 відповідно).

У зв'язку з тим, що комплекс вправ для навчання СПКП у США розроблено для впровадження у навчальний процес з англійської мови на I курсі ВНЗ, в експериментальному дослідженні перевірялося, чи впливає навчання СПКП на формування навичок і вмінь загальнонавчаної англійської мови. Результати свідчать, що після вивчення СПКП за розробленою методикою середній коефіцієнт навченості із загальнонавчаної англійської мови студентів експериментальних груп (ЕГ-1, ЕГ-2, ЕГ-3, ЕГ-4, ЕГ-5, ЕГ-6) становив 0,80. Як свідчать кількісні результати дослідження, у випадку впровадження курсу навчання СПКП до навчального процесу з англійської мови, рівень володіння студентами загальнонавчаною англійською мовою не лише не знижується, але й підвищується.

На основі отриманих результатів робимо висновок про можливість впровадження обох моделей навчання СПКП до навчального процесу з англійської мови на I курсі неможового ВНЗ. З точки зору навчання СПКП, притаманних американцям, найбільш ефективним є ва-

ріант, коли студенти навчаються виключно за запропонованою методикою протягом першого семестру I курсу. Але можливим і досить ефективним також є варіант, коли студенти навчаються за розробленою методикою протягом 2 годин на тиждень, а протягом решти

годин практичних занять вивчають загальнонавчальну англійську мову. При цьому рівень володіння загальнонавчальною англійською мовою не лише не знижується, але й навіть підвищується, про що свідчать результати тесту PET.

Таблиця 1.

Середні показники перед- та післяекспериментальних зрізів

Індекс групи	Результати рівня сформованості ІКК (тест PET)				Приріст коефіцієнту навченості	Результати перевірки рівня сформованості знань про СПКП у США та вмінь їх використання				Приріст
	До ЕН в балах	Коефіцієнт навченості	Після ЕН в балах	Коефіцієнт навченості		До ЕН в балах	Коефіцієнт навченості	Після ЕН в балах	Коефіцієнт навченості	
<i>Перша серія ЕН</i>										
<i>ЕГ-1</i>	90,6	0,69	109,3	0,84	0,15	19,3	0,24	71,0	0,89	0,65
<i>ЕГ-2</i>	87,8	0,68	105,8	0,81	0,13	17,5	0,22	61,3	0,84	0,62
<i>ЕГ-3</i>	83,0	0,64	99,7	0,77	0,13	19,3	0,24	67,9	0,85	0,61
<i>ЕГ-4</i>	85,6	0,66	103,9	0,8	0,14	16,3	0,20	65,0	0,81	0,61
<i>ЕГ-5</i>	87,1	0,67	103,2	0,79	0,12	17,4	0,22	70,0	0,88	0,66
<i>ЕГ-6</i>	88,3	0,68	105,4	0,81	0,13	18,1	0,23	66,3	0,83	0,60

Таким чином, гіпотеза експерименту була повністю підтверджена. Два запропоновані варіанта моделі організації навчального процесу з СПКП виявилися ефективними і такими, що мають право на існування, що підтверджується статистичним обрахунком отриманих

результатів ЕН. Аналіз кількісних характеристик цього дослідження проводився із використанням методів математичної статистики [4], що математично підтвердили загальну ефективність запропонованої методики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспалько В. П. Опыт разработки и использования критериев качества усвоения знаний / В. П. Беспалько // Советская педагогика. – 1968. – № 4. – С. 52-69.
2. Ляховицкий М. В. Методика преподавания иностранных языков / М. В. Ляховицкий. – М.: Высш.шк., 1981. – 159 с.
3. Ляховицкий М. В. Про методичний експеримент / М. В. Ляховицкий // Іноземні мови в школі. – К.: Радянська школа, 1965. – С. 52-59.
4. Новиков Д. А. Статистические методы в педагогических исследованиях (типовые случаи) / Д. А. Новиков. – М.: МЗ-Пресс, 2004. – 67 с.
5. Ashton S., Thomas B. PET. Preliminary English Test. Practice Tests Plus 2. – Pearson Education, 2008. – 224 p.
6. Preliminary English Test. Information for Candidates. – University of Cambridge ESOL Examinations [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.CambridgeESOL.org.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2011 р.